

NEDRE ELVEHAVN FRA 23. SEPTEMBER

DEN FJERDE NATTEVAKT

Av Johan Falkberget

Trøndelag Teater 94/95
TEATRET

Velkommen til
Nedre Elvehavn!

Johan Falkberget innleder
Trøndelag Teaters kunstneriske
tilbud på Nedre Elvehavn.

Endelig er byggeprosessen i
gang på Kalvskinnet. Det nye
teatret skal stå ferdig i 1997.
I mellomtiden spiller vi i disse
gamle verkstedlokalene, og
finner at *Den fjerde nattevakt*
er et klassisk og godt utgangspunkt
for å markere «debuten»
i det midlertidige teaterlokalet.

Teatret ser med spenning fram
til denne premieren og kom-

mende forestillinger ide tre
neste årene. Nye lokaler er
alltid utfordrende for teatrets
folk, og deres kunstneriske
uttrykk, men nye omgivelser
stiller også krav til publikums
deltagelse. Vi håper på et
lykkelig samvær, og tror at
våre kunstneriske utfordringer
også vil bli til gledelige opp-
levelser for vår viktigste
motspiller – vårt publikum.

Uansett lokaler – det er de
forestillinger vi gir som er
vesentlig.

Velkommen i teatret!

Terje Mærli
teatersjef

25. Men i den fjerde Nattevagt for

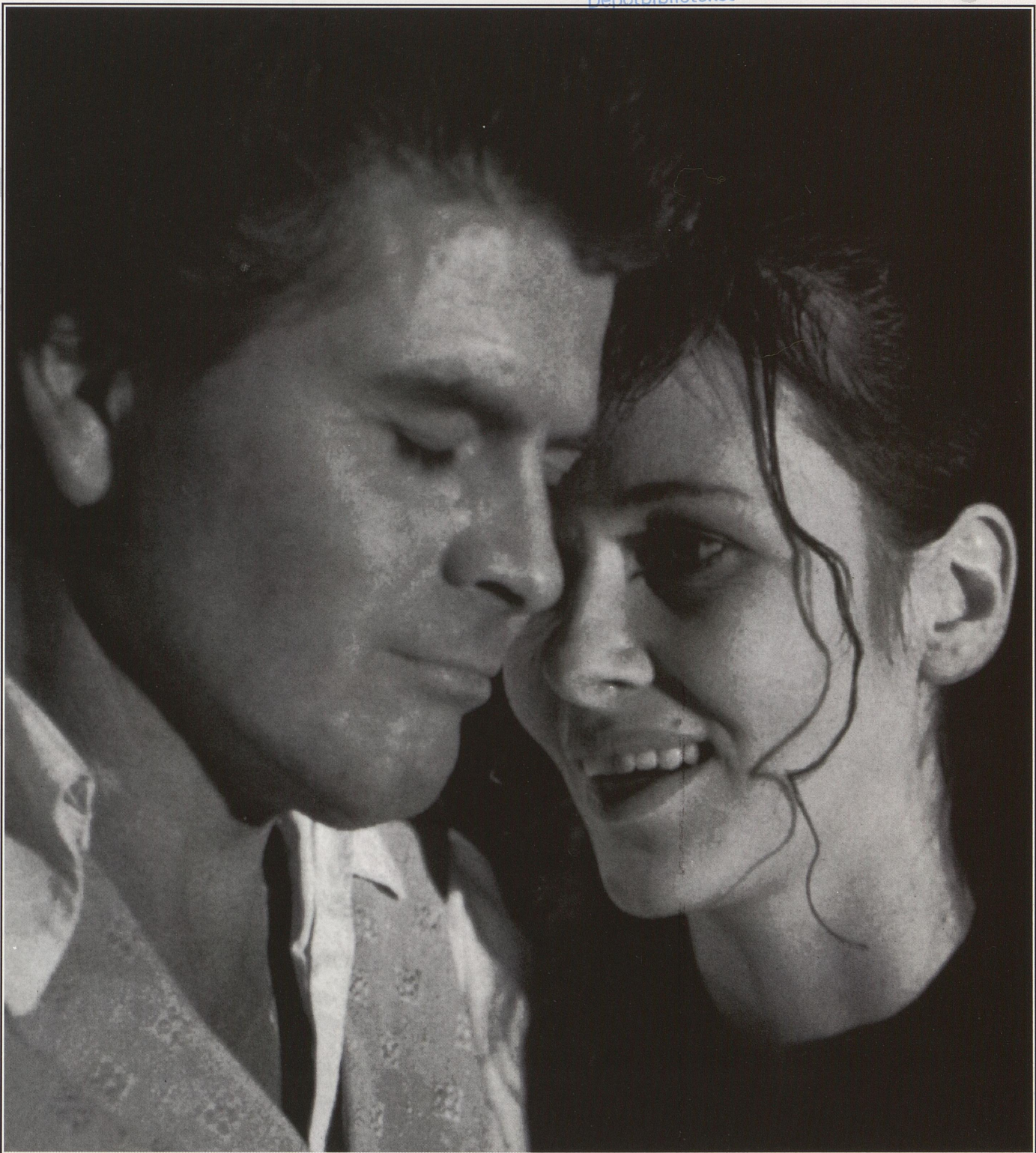

Ze
dre
fag
af
og
fry
Se
for
fry
ni
mi
og
Du

ar
L
ab
3
er
ig
de
ni
ei
c
rel
2
de
ham
Svi
du?

og
Du
Svi
du?

3
dr
ja
af
og
fr
S
fo
fr
fy
m

.
vo
e
al
,
de
ni
gd
m
Se
re
,
id
og
Du
lidet
Tuaendel
Svi
trinslode
du?

og byg for på ham og jagde til han

25. Men i den fjerde Nattevagt kom

Jesu.

26.

ore po

agde:

af Fry

27.

og sag

rygter

28.

Herre,

omme

30.

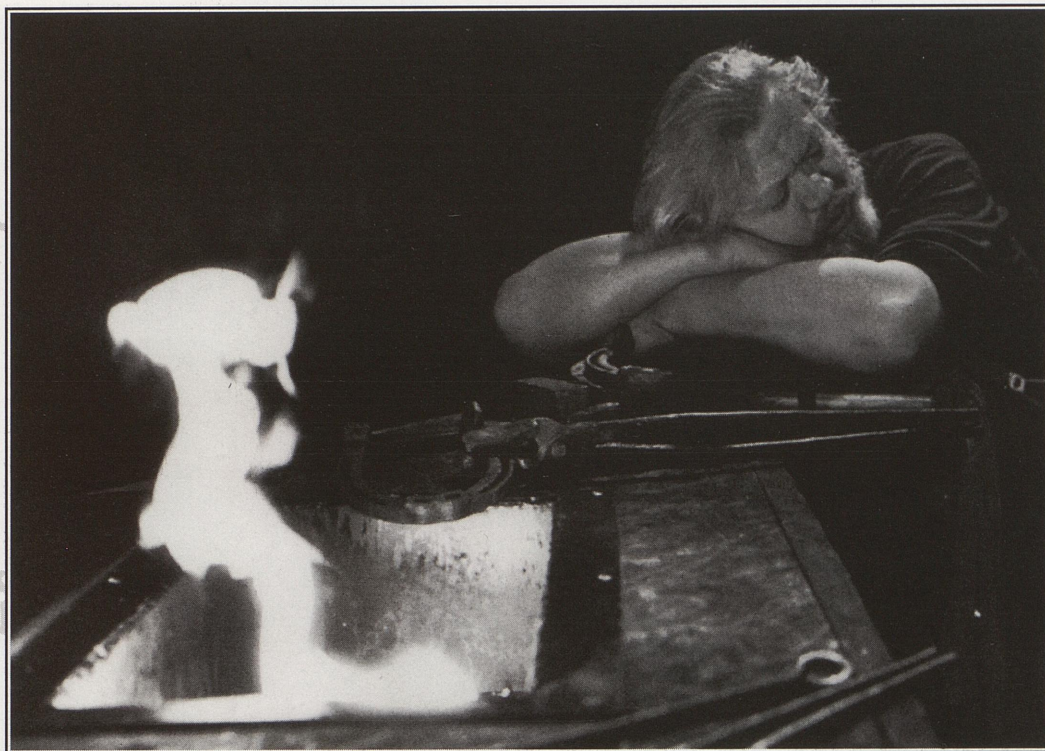
rygted

huse,

nig!

31.

og tog

oen.

m van

fede og

e raabt

f. 24, 37

til den

er mig

og sagde

hd mig

de Beir

idte a

e, frels

8, 25

daander

til ham

Du sidet

Tuaendal. Svi thinslada du?

Z
dr
ja
af
og
fr
S
fo
fr
fy
m
og
Du

.
va
e
al
, s
de
ni
gd
m
Se
re
, s
id
har
du

25. Men i den fjerde Nattevagt kom

Jesu.

26.

ore po

agde:

af Fry

27.

og sag

rygter

28.

Herre,

omme

30.

rygted

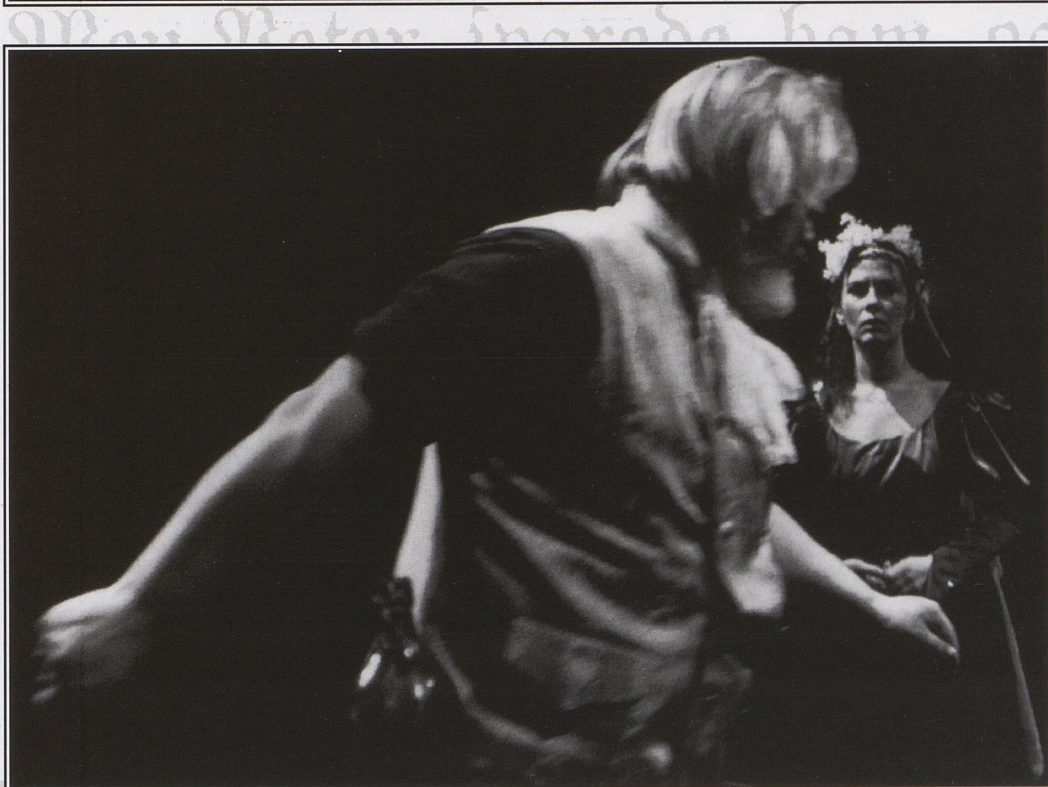
ynke,

mig!

31.

og tog

id

boen.
m van
kede o
e raabt
f. 24, 37
til den
er mig
og sagde
yd mig
de Beir
idte a
e, frels
8, 25
daander
il ham
id

25. Men i den fjerde Nattevagt fo

Jesu

26.

dre p

jagde:

af Fri

27.

og sag

frygte

28.

Herre,

fomme

30.

frygte

synke,

mig!

31.

og tog

De

Søen.

am va

kkede

de raal

af. 24, 3

til de

er mi

og sagd

bhd m

de Be

ndte

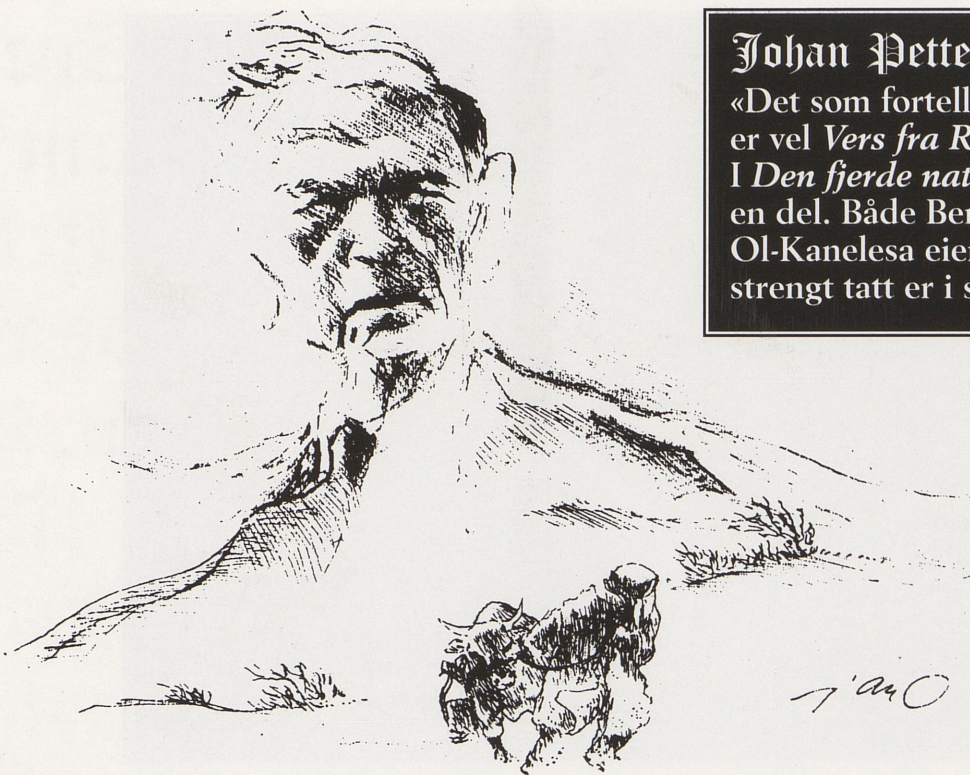
re, fre

8, 9

Haand

til har

du?

Johan Petter Falkberget

«Det som forteller mest om meg selv er vel *Vers fra Rugelsjøen*. I *Den fjerde nattevakt* står det også en del. Både Benjamin Sigismund og Ol-Kanelesa eier sjeler som vel strengt tatt er i slekt med min egen.»

Bergstadens dikter ble født i Rugeldalen i 1879. Hans far var ertsscheider ved gruen Christianus Sextus, og hans mor hørte til bergmannsslekten Jamt som var innvandret fra Jämtland. Johan begynte selv å arbeide i gruen da han var 8 år gammel, og før han forlot den i 1906 hadde han gitt ut 4-5 småbøker med fortellinger fra fjellbygda. Hans første forsøk som skribent var noveller og dikt i avisa *Fjell-Ljom*, hvor han drømte om en gang å bli redaktør. I 1905 ble han medarbeider i det sosialdemokratiske månedsbladet *Daggry*, som kom ut i Steinkjer. I vel ett år (1906-1907) redigerte han det nystartede bladet *Nybrot* i Ålesund, og i 1908 var han en tid redaktør i

Smaalenenes socialdemokrat i Fredrikstad. I den tiden han bodde i Oslo, var han medarbeider i *Sosial-demokraten*, også etter at den skiftet navn og ble til *Arbeiderbladet*.

Som sin egentlige forfatterdebut regnet han fortellingen *Svarte fjelde* (1907); – her hadde han funnet sitt egentlige område: Gruvearbeiderens og fjellfolkets liv. Et av høydepunktene i hans tidlige produksjon er den store romanen *Lisbet paa Jarnfjeld* (1915), en realistisk skildring av natur og mennesker, med sagaens episke formspråk. Like høyt står den sosialpsykologiske storbyromanen *Brændoffer* (1917), en skildring av den fattige bondes over-

gang til industrien. Satiren *Bør Børson jr.* fra 1920 ble også en stor suksess. En ny kunstnerisk seier ble *Den fjerde nattevakt*, utgitt i 1923. Året før hadde han flyttet tilbake til Rugeldalen og overtatt farsgården. I tillegg til politisk arbeid startet han nå med dyptgående studier til det verket som kom til å bli et av storverkene i nyere norsk litteratur, *Christianus Sextus* (1927-1935). I 1940 kom første bind av Falkbergets andre store romansyklus, *Nattens brød*. Den omfatter *An-Magritt*, *Plogjernet*, *Johannes* og *Kjærlighets veier*.

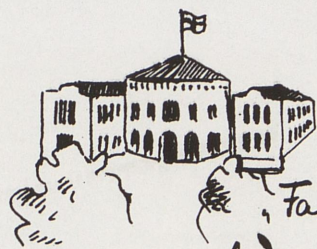
Johan Falkberget var også kjent som folkeopplysningsmann, essayist, lyriker, journalist

og taler. I stortingsperioden 1931-1933 var han representant for Sør-Trøndelag, valgt av Arbeiderpartiet. Han var ikke blant dem som stadig gikk igjen i debattene. Men han kunne engasjere seg sterkt når noen av hans hjertesaker sto på dagsordenen. Han sloss for å få Røros Kobberverk på fote, og for å skape arbeidsmuligheter i de kriserammete fjellbygdene. Han var en dyktig talsmann for Rørosbanen, og han engasjerte seg til fordel for bureisere og småbrukere. Ikke minst var han aktiv når kulturspørsmål skulle drøftes.

Hans navn var flere ganger aktuelt i forbindelse med Nobels Litteraturpris. Den fikk han aldri. Da det kom brev om at Trondheim kommune ville koste på seg en statue av Hovistuten og An-Magritt, skrev han:

«...Det betyr mer for meg enn all verdens Nobelpriser. Jeg ser at noen kommentatorer slår fast at byen for An-Magritt var Røros. Men det er feil, det var **Trondheim** som var byen for henne. Navnet Røros står ikke i «Nattens brød». Det spørs om An-Magritt i det hele tatt har vært der...»

Johan Petter Falkberget døde i 1967.

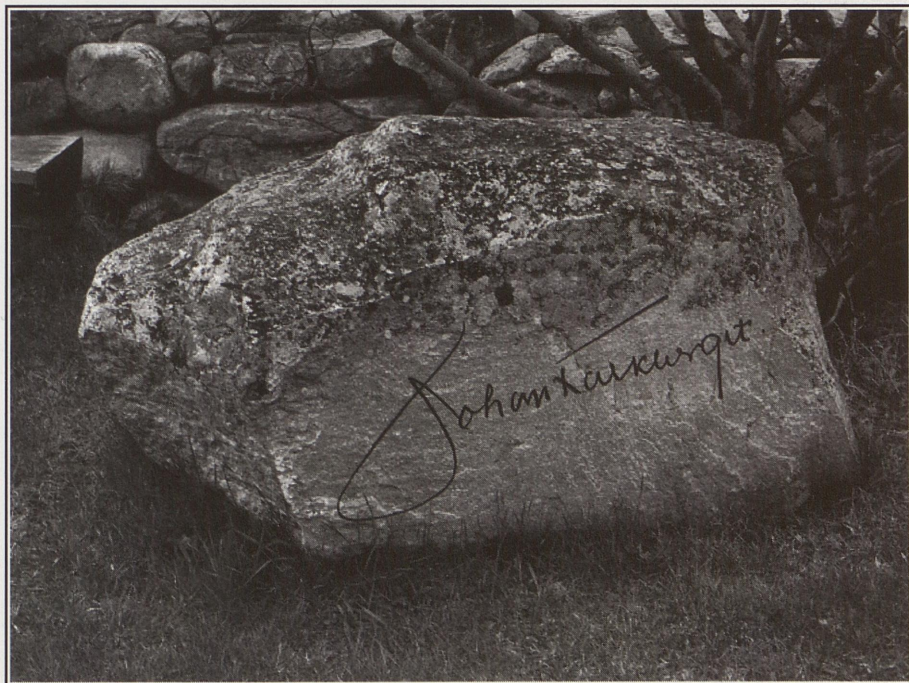
Det hendes store ting
"Falken" skal også på Norges store
"store ting"

Vi ser ham her med

mappe sin
"Gå vei til Mett Norge"
Svart vander han i
tingets Koridor

Forfatterens gravsten på Røros kirkegård.

Den fjerde nattevakt

av Johan Falkberget

Dramatisert av Carl Jørgen Kjøning og Tor Edvin Dahl

Regi	Carl Jørgen Kjøning
Scenografi og kostymer	Ingeborg Kvamme
Musikk	Åsmund Feidje
Lysdesign	Morten Reinan
Koreografi	Arne Fagerholt
Masker og parykker	Else Lisø
Lyd	Mikael Gullikstad
Inspisient	Hans Nordø
Sufflør	Ells-Beth Lyse
Rekvisitør	Elisabet A. K. Østergren
Språkkonsulenter	Ingrid Nyhus og Lars Jaastad
Dramaturgisk rådgiver	Karen Lisa Castberg
Foto fra prøvene	Erik Berg
Plakatfoto	Jørn Adde
Plakatutforming	Kai Biermann
Program	May Selmer
Ansvarlig utgiver	Terje Mærli

Kulisser og kostymer er produsert i teatrets egne verksteder
Fotografering og lydopptak under forestilling er ikke tillatt

Teatret takker Nordenfjeldske Grenader Compagnie og Det frivillige
Røraasiske Berg Corps for utlån av uniformer til forestillingen.

PREMIERE PÅ NEDRE ELVEHAVN 23. SEPTEMBER 1994

Den gamle kvinnen
Sogneprest Benjamin Sigismund
Fru Kathrine, hans hustru
Laurentius, deres sønn
Bonde Tøllef Elgsjøen
Handelsmann Morten Leich
Madam Leich, hans hustru
Gerhard, tjenestegutt hos Leich
Anne-Sofie, tjenestepike hos Leich
Gunhild Jonsdatter Bonde
Bergkadett David Finne
Ellen, deres datter
Bergskriver Sigurd Olaus Dopp
Fru Georgine Dopp, hans hustru
Ol-Kanelesa, klokker og grovsmed
Embret, hjelper i smia
Bergverksdirektør Knoph
Fru direktør Knoph
Overstiger Didrich Aas
Jomfru Charlotte Bjørnstrup
Jomfru Elisabeth Bjørnstrup
Oberst von Bang
Nils i Bu, en lapp
Hans hustru Klætta
Bergkadett Hans Christian Notler
Ringeren Nils
Berglege Jens Mathisen
Jomfru Sara Mathisen, hans kusine
Prest-Løsi
Torber
Brennevinsflaske
Bergugle
Bergkadett Ole Jensen
Berit fra Stormoa
Kirketjener
Førselsbønder:
Jens-Pettersa
Grelk-Per
Vond-Langen
Jo Haraldsa
Per-Hansa
Gruvearbeidere:
Løbør'n
Hjulmaker-Rasmus
Quax'n
og Eystein Glørstad, Hans Nordø, Hans
Innbyggere i Bergstaden, soldater, offi
Nordø, Eystein Glørstad, Bendik Jo
Rasmussen, Torstein Andersen, Pia I. L.

Gerdi Schjelderup
Jan Frostad
Charlotte Trier
Petter Andreas Aune/Erik Arnesen
Harald Brenna
Nils Johnson
Gørli Mathisen
Erik Ulfsby
Pia Jacobsen
Janne Kokkin
Per Schaanning
Isabel Øren/Elisabeth Lindboe
Arne O. Reitan
Hildegunn Eggen
Rolf Arly Lund
Bendik Johansen
Harald Brenna
Wenche Strømdahl
Håkon Ramstad
Helga Wendelborg
Kine Bendixen
Svein Wickstrøm
Nils Johnson
Marit Jaastad
John Yngvar Fearnley
John Yngvar Fearnley
Erik Ulfsby
Marit Jaastad
Hildegunn Eggen
Håkon Ramstad
Pia Jacobsen
Arne O. Reitan
Torstein Andersen
Ine Jansen
Magnar Wahl

Håkon Ramstad
Nils Johnson
Arne O. Reitan
Harald Brenna
John Yngvar Fearnley

Nils Johnson
John Yngvar Fearnley
Erik Ulfsby

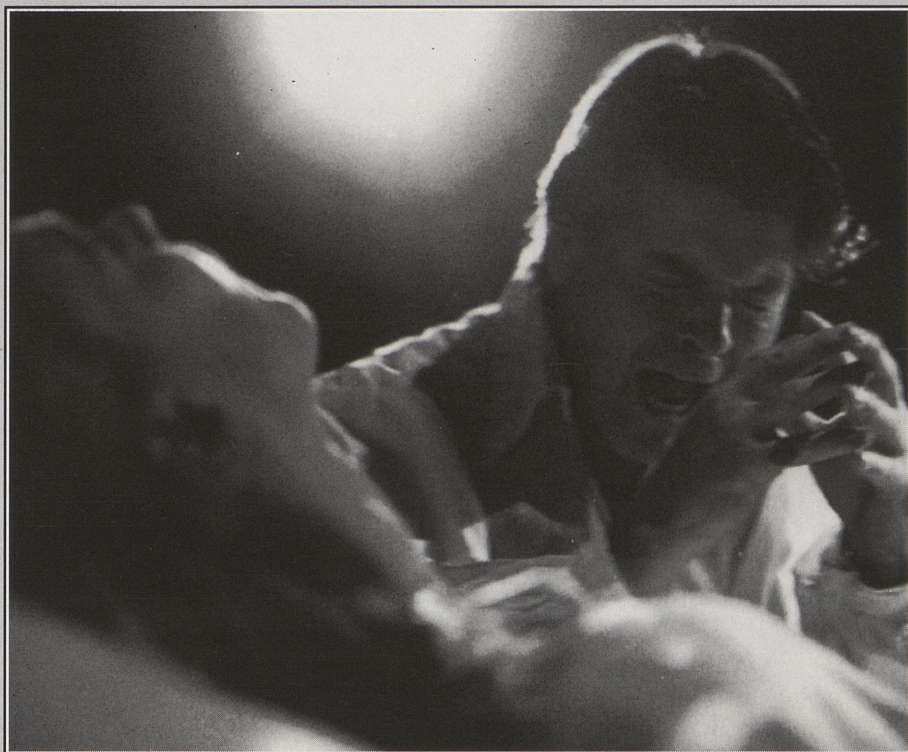
Hans J. Hansn, Magnar Wahl, Torstein Andersen
fiserer og tjenestefolk: Hans J. Hansen, Hans
ohansen, Magnar Wahl, Ine Jansen, Anita
arsen og Tove Aasgaard

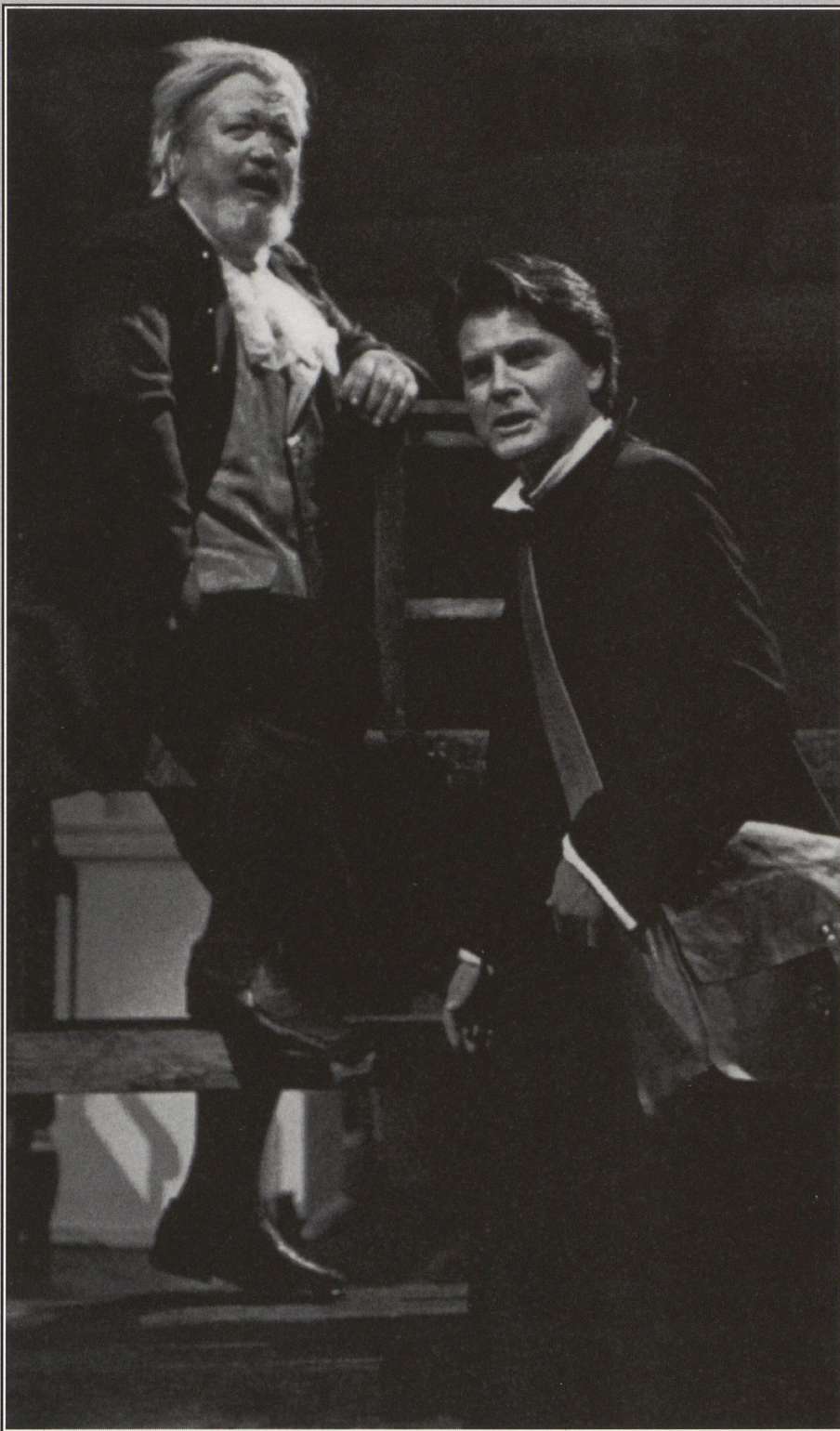

Den fjerde nattevakt og kildene

Da Johan Falkberget i 1913 hadde gitt ut sin første egentlige roman, *Eli Sjursdotter*, ble han sterkt kritisert fra enkelte hold fordi han ikke opererte med korrekte historiske opplysninger. I stedet for å avvise kritikken, gikk han fra da av inn for historisk nøyaktighet. «Alt må være historisk korrekt», uttalte han. Han studerte både lokalhistorie og rikshistorie og skaffet seg førstehåndskilder. Det ble så vesentlig for ham at han kunne oppleve seg selv mer som forsker enn som dikter.

Da *Den fjerde nattevakt* ble utgitt i 1923, reiste det seg en høylydt diskusjon om bruken av modell i romanen. Særlig gjaldt det den ene hovedpersonen, Benjamin Sigismund. De som var orientert i Rørostradisjonen, mente å gjenkjenne en av de mest markante skikkelser i bergstadens historie, presten Svend Aschenberg: Født på Vestlandet i 1769, uteksaminert fra universitetet i København, legekyndig, beordret til embetet på Røros i 1806, der han inntok en sentral posisjon i stadens offentlige liv, ridder av Nordstjerneordenen. Her er det tydelig ytre overensstemmelser, men enda flere uoverensstemmelser. Og fremfor alt er det jo Benjamin Sigismunds sjelehistorie romanen samler seg om. Her er dikterens egen sjel den nærmeste modell. Han har skapt sin prest ut fra egne forestillinger, egne idealer, og de var bestemt av folkehøyskolens

religiøse og kulturelle tradisjoner. I Benjamin Sigismund har Johan Falkberget lagt inn sin egen drøm om hvordan en folkets prest burde være.

Hovedpersonene har også – selv om man mener å kunne påpeke modeller til flere av dem – fått oppdiktete navn. Flere av bi-figurene har derimot fått korrekte historiske navn, og de bidrar til å gi romanen preg av historisk autensitet. Årene 1807 og 1825 er oppgitt som dens handlingsramme, og vi får også levende skildringer av disse nøds- og krigsår i Norges historie – med barkebrød, sult og kulde.

Temaet

Med prest og klokker som hovedpersoner er det i og for seg ikke underlig at referanse-ene til bibelen er så dominerende i *Den fjerde nattevakt*. Selve tittelen er en klar hentydning til et bibelsk motiv, og forbindelsen mellom tittel og tekst er fast gjennom hele diktverket. Den er opprinnelig hentet fra beretningen i Matteusevangeliet om Jesu angstfylte disipler som kjempet seg frem mot bølgene på Genesaret-sjøen. «Men i den fjerde nattevakt kom han til dem, gående på sjøen» og sa: «Vær ved godt mot, det er meg. Vær ikke redde!» Peter ble bedt om å komme bort til Mesteren, men begynte å synke og ropte: «Herre, frels meg.» Jesus grep fatt i ham. «Så lite tro du har,» sa han. «Hvorfor tvilte du?»

Sett i sammenheng med romanens innhold og menneskeskildring peker evangeliebetretningen i første rekke mot Benjamin Sigismunds utviklingshistorie og karaktertrekk. Han er skildret som en Peter-skikkelse, prototypen på den kristne personlighet i verdenslitteraturen. Den impulsive Benjamin Sigismund som vandrer «på tvende stier», sammenlignes ofte med Peter, den trofaste disippel – og forneker. Slik blir også Sigismund en representant for mennesket i dets storhet og svakhet. Men etter som handlingen skrider frem, ser vi at nattevaktsmotivet også omfatter Ol-Kanelesa og Gunhild. Begge gjennomgår like tunge tider som Sigismund.

Møtet mellom ham og Ol-Kanelesa grunnes utviklingen hen imot den fjerde nattevakten; i kjærlighetsforholdet mellom Gunhild og Sigismund får nattevaktstriden sin inkarnasjon. Deres hemmelige stevnemøter finner sted i kirketårnet, symbolsk sett mellom den Gud de står til ansvar overfor, og de medmennesker som de ødelegger livslykken for.

Temaet er et klart religiøst idétema som formidler et livssyn, et budskap, om man vil. «Dømmer ikke, på det at I selv ikke skulle vorde dømte,» var den formuleringen Falkberget brukte da han ble bedt om å angi et «motto» for diktverket.

(Kilde: Per Amdam i *Falkberget nå*, Aschehougs forlag 1979)

Sverre Ødegaard:

Bergstaden og Røros-folket

Den fjerde nattevakt hentar handlinga si frå Røros, nærare bestemt frå sjølve bergstaden. I tid ligg handlinga innfor åra 1807 – 1825. Gjennom romanen får vi bilete av eit særlege samfunn, men uten at vi eigentleg får veta så mykje om korleis dette samfunnet var.

Den som kjenner litt til lokalhistoria vil finne stoff i romanen som samsvarar med historiske data, men enda meir som ikkje er historie. Det gjeld personar, handling og bilete av miljøet. Romanen handlar først og fremst om sjelehistoria til presten Sigismund, og Falkberget var ikkje bunden av ei historisk korrekt framstilling.

Arbeidar- og bondesamfunn

Det gamle Røros-samfunnet vart grunnlagt først og fremst på bergverksdrifta. Men det var aldri eit reint industrisamfunn, slik vi definerer ordet. Jordbruk og fedrift hadde ein breid og heilt naudsynt plass i heilskapen, og har meir enn noko anna vore med på å forma landskap, gårdar og hus.

Kulturen på Røros i tida Romanen beskriv, romma ei livsform som utvikla seg gjennom generasjonar, men somme ordningar var mest uendra sidan dette samfunnet vart grunnlagt: Naturgrunnlaget var det same, og vik-

tige sosiale og økonomiske forutsetninger endra seg lite, – og dei gamle formene levde vidare frå generasjon til generasjon.

Det å halda husdyr var ein vanleg sak for folk, anten dei var arbeidarar eller dei vart rekna til dei kondisjonerte. Slik hadde det vore heilt frå dei første åra etter at verket var grunnlagt. Dette var ei ordning som var naudsynt for folk flest, og viktig for verksdrifta. Det kan ofte vera vanskeleg å veta kva som betydde mest for mange; – inntektene frå arbeid på verket, eller det som eigenproduksjonen gav. Dei familiane som ikkje hadde eit lite gardsbruk å stø seg på, sat ofte i tronge kår.

Ulike mjølkeprodukt var ein viktig del av kosten, og kunne ikkje skaffast utanifrå. Når folk sjøl produserte ein del av maten sin, kunne verket halde lønningane på eit lågmål. Samstundes sat også folk i ei friare stilling som brukarar av eiga jord. Verket var også avhengig av at folk heldt eit stort tal med trekkdyr; – hestar og oksar for malm- og køltransport og anna førsel.

Rørosfolket

Røros-soknet danna eit klart avgrensa kulturområde, i nær slekt med grannebygdene, men med særleine trekk. Rørosmålet var det tydeligaste kjennemerke for soknet, forutan

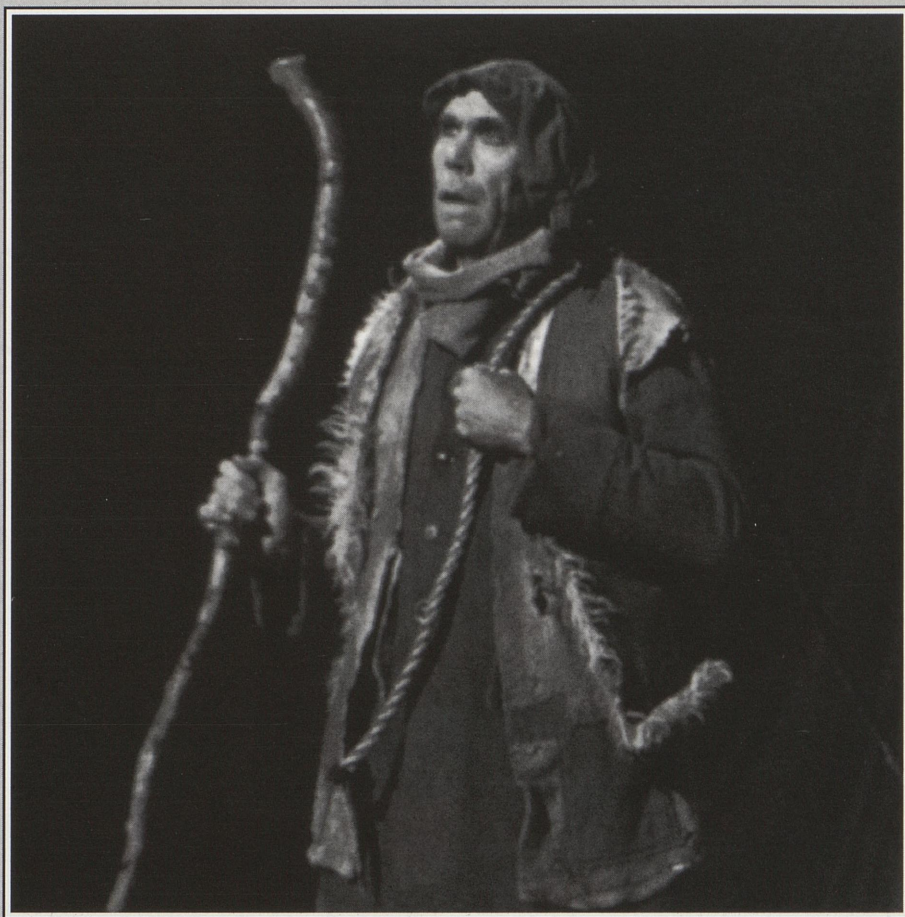

at folkemusikk, daglege klede og andre uttrykk, og vel også stil og veremåte, var med på å gi Røros-folket eit eige preg.

Filert Sundt (1851) seier om Røros – «at folkelivet i tidernes løb har utviklet sig til at antage en eiendommelig karakter. Man behøver kun et øyeblikk at se menigheden samlet i kirken, og man opdager strax, i klededragt og holdning, en egen fælles måde at være på.»

Vidare seier han at folk på Røros har hug til å tala med framandfolk, og at dei har emne til å ordleggja seg klart og bestemt. Ein annan ting han legg merke til, er at folk har det så reint og flidd omkring seg. Noko slikt veit han – «ikke noget andet sted at have seet mellom almuefolk af lignende tarvelige formuesvilkår.» I 1804 skreiv presten P. S. Krag omlag dei same orda om Rørosfolket: - «De forstaar at holde huus med ringe foraad, og vise udmærked reenførdighed...».

Men folk var ikkje berre gode, etter Sundt sin smak: For det første var det den syndige bygdeskikken med nattefriinga, som han også fann på bergstaden; – «Trods dens bymessige udseende...». Og dessuten; – «Saa brave og forstandige jeg i regelen fandt disse mænd, saa røbede de dog temmelig almindelig en ikke liden mistenksomhed mod verket, som om dette med sin overlegenhed i indsigt og magt lagde an paa ligefrem at berige sig paa arbeidernes bekostning.».

Eit halvt hundreår før skreiv P. S. Krag om Rørosfolket at dei «-ere for det meste tænksomme mennesker», men han legg til: – «dog kan ikke negtes, at nogle have hang til misnøie og knur, og erkjende ikke altid modtagne velgjerninger...».

Rørosfolket var i opphavet eit «blandingsfolk», dominert av tilfang frå dei næraste, først og fremst trønderske bygdene, men òg med islett frå fjernare og meir spreidde norske og svenske bygder. I *Den fjerde nattevakt* let Falkberget Sigismund forstå at

Røros-målet skulle vera «...en sproglig sammensmeltning av tysk og svensk...», og ein annan stad i boka heiter det at «...denne bergalmue var jo av tysk avstamning.» Om Falkberget meinte dette, eller om han berre let den framande presten vera av ei slik oppfatning, skal vera usagt. Historia er annleis: Samanlikna med t.d. Kongsberg og andre tidlegare verk, var det få tyske namn på Røros, og dei vi finn i dei eldste kjeldene var oftast overordna bergmenn, og dei var etterkommarar av innvandrarar hit til landet. Namna kan gjerne sporast tilbake til Kongsberg og andre

bergverk to-tre generasjoner før dei dukkar opp på Røros.

Almuen og De kondisjonerte

Rørossamfunnet var strengt lagdelt, slik som samfunnet forøvrig. I dei gamle kjeldene er det tale om to stender; – dei kondisjonerte og almugen. Når det blir nemnt to klassar på denne måten, fortel det omlag kvar det mest synlege skilje i lagdelinga gikk. I og for seg var «almuestanden» ein mykje samansett hop, og særleg kunne storleiken på gardsbruka som folk hadde del i, sette skilje mellom velstand og fattigdom. Vi kan tenkje oss at folkeleg kultur, med Rørosmålet som tydeleg kjennemerke, støtte saman med den «finare», borgarlege kulturen i eit sosialt mellomlag, – ein liten borgarleg mellomklasse.

Dei kondisjonerte – «storing-san» – på Røros henta førebileta sine først og fremst frå den meir kontinentale embetsmanns- og kjøpmannskulturen i Trondheim. Det var dei høgare funksjonærane, «offiserane» eller «embetsmennene» ved verket, som fylte den talmessig snevre, men sterkt forfina kondisjonerte krinsen. I første rekke kjem direktøren, bergskrivaren og proviantskrivaren, som dei fremste representantane for verkseigarane, – «De Herrer Partisipanter» i Trondheim. Presten vart òg rekna med til den finaste krinsen. Litt nedanfor kjem overstigeren og hyttskrivaren.

Innafor sjølve bergverks-hierarkiet gikk også den største kløfta mellom dei lågare og dei høgare

funksjonærene, både med omsyn til betaling og rang: Ein arbeidar kunne gå gradene oppover og bli ertzeider og stiger, dersom han var dugeleg på alle måtar, – men ikkje lenger. Søner av lågare funksjonærar hadde betre forutsetning til å klatre vidare, men det skjedde ikkje så ofte. Dei som med tida meinte å få stilling som høgare funksjonær, måtte ha både «borgerlig danning» og fagleg utdanning. Og det var ikkje berre bergverksutdanning som vart rekna som relevant kompetanse for dei høgste stillingane; – vi finn også folk med juridisk, teologisk bakgrunn. «Storingsan» hadde den faste vinterbustaden sin på bergstaden, men sommarstid flytta dei til seters dei óg, som folk flest. Dei hadde avlsgård eller seter, der gjerne heile familien hadde tilhald gjennom sommarmånadene.

Bergstaden og markan

På den tida *Den fjerde nattevakt* hentar handlinga si, hadde Røros alt fått ein betydeleg plass på kartet, – kjend for den viktige kopparproduksjonen. Og bergstaden var heller ingen liten stad, etter norske forhold. Den tettbygde byen låg mest som ein landsby på ei stor grasmark som breidde seg utover omkring byen. Denne grasmarka var sett saman av hundrevis av små jordteigar, vanligvis med ei høyløe på kvar. Jordteigane – «plasshaga'an» – ga mykje av foret dei skulle berge kyr og hestar gjennom vinteren med.

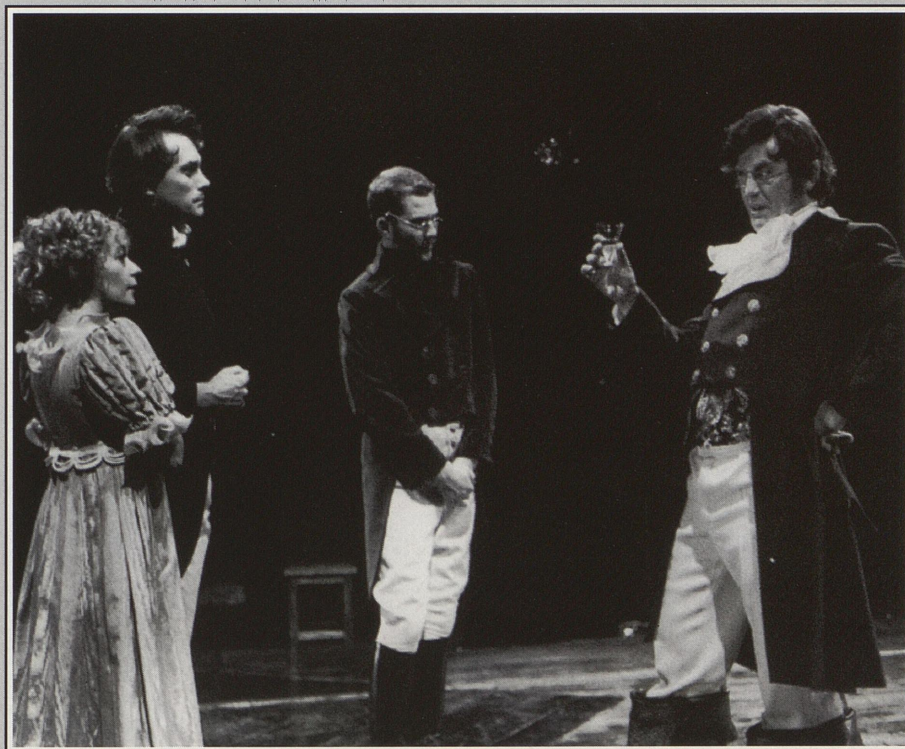

Bergstaden var først og fremst ein vinterby. Frå St. Hans til uti september budde folk på setervollane omkring i distriktet, og gatene var mest tomme for folk og fe. Bergstaden var vinterbuplassen til folk, og det var berre om vinteren at den omfattande førselstrafikken kom med liv og røre i trange gårdsrom og ferdastallar spreidd over heile byen.

Dei einskilde gårdane i Røros-distriktet kunne mest samanliknast med «vanlege trønderske fjellgardar» av ulik storleik, enten dei låg ute i landdistriktet, eller dei låg side ved side og rygg mot rygg i den tettbygde bergstaden; – med hovedbygning, fjøs og stall og gjerne eldhus og stabbur. Husa vart bygd av lafta tømmer, medan uthusloft og andre kalde rom ofte var bygd av bordkledd bindingsverk.

Bergstaden måtte ha gitt eit merkleg, heilskapleg inntrykk den gongen, med hundrevis av låge, torvtekte tømmerhus i eit snaut og ope kulturlandskap. Det var enno berre få bygningar på bergstaden som var bordkledd. Det var einast dei rikaste gårdane som hadde panel og maling på gatefasaden. Og over dei låge hus-taka ruvde den høge, kvitkalka kjerka som midtpunkt og landemerke.

På den tida «Sigismund» kjem som prest til Røros, budde det omlag 670 familiar med eit samla innbyggartal oppkring 3000 i soknet. Av desse hadde 1600

vinterbustaden sin på bergstaden. Om vi held oss til sjølve bergstaden, finn vi at 390 familiar bur i 360 gårdar. I vel 60 % av desse husa eller gårdane var huseigaren eller husfaren fast i verket si teneste.

Svartår og naud

I det store og heile er det ikkje mykje som tyder på at ein arbeidarfamilie på Røros til vanleg sat i tryggare stilling, og levde under betre kår enn andre småkårsfolk som vi kan samanlikne med ellers i landet på same tid. Men det kom svartår tid om anna. Det var «normalt». Armodesår, med kornmangel og farsottar, var noko folk almennt måtte leva med. Når kornhausten slog feil, kunne ikkje bygdene fø alle, verst gikk det ut over husmenn og andre fattigfolk.

På den tida handlinga i romannen tek til, hadde rørosingane ei rekke svartår ferskt i minnet. I 1790-åra fikk dei t.d. kjempehardt mot svolt. Særleg var det vanskeleg i 1794-95. Det var kornmangelen som pinte folk mest. Sild og salt fisk kunne verket som regel skaffe nok av.

I slike tider var det mange som la vegen mot Rørosverket med von om å berge livet for seg og sine. Det ser mest ut til at Røros hadde fått ord på seg for å vera ein feit plass. Kjeldene fortel at hopar av folk strøymde hit frå midten av 1790-åra, og no «Fleir enn sedvanlig». Dette var heile familiar som drog langs vegane på ei vonlaus leting etter mat. Dei vart jaga frå

bygd til bygd, og det einaste dei hadde å leva av, var kva dei kunne tiggje seg til.

Og det skulle snart koma fleire svartår. På børjinga av 1800-talet tok verksdrifta til å gi tap for partisipantane. I 1807 var det slut på høgkonjunkturane, samstundes som Danmark-Norge vart pressa inn i koalisjon mot England og dregen med i krigsspelet mellom stormaktene. Det kom til open krig med Sverige, samstundes som det kom svartår i landbruket med stor matmangel. Fastlandsblokaden gjorde det óg mest uråd å hente korn frå utlandet. Det var fryktelege tilhøve landet over. På Røros var det svolt og stor naud i 1812 og 13, og i 1814 var tilstanden så elendig at verket nær hadde stana.

Etter freden i 1814 vart forholda betre, men verket skulle etter kvart koma til å få store vanskar med drifta. Skogane var no alt for hard medtekne av rovdrift, og kol og ved måtte hentast frå område lenger og lenger frå Røros, noko som førte til enorme driftsutgifter. Samstundes minka reservane i dei viktigste malmfeltene.

S tatsmakta og partisipantane fann det naudsynt å spare på energi- og malmressursane, og å gjennomføre ei djuptgripande rasjonalisering av verksdrifta, noko som fekk alvorlege konsekvensar for svært mange. I det heile var det 700 mann ved verket i 1800. Til 1818 var talet innskrenka til 630, medan målet var å koma ned til 457. Det var ei vanskeleg tid for Rørosfolket.

25. Men i den fjerde Nattevagt fo
Jesus til dem, vandrende paa Søen.

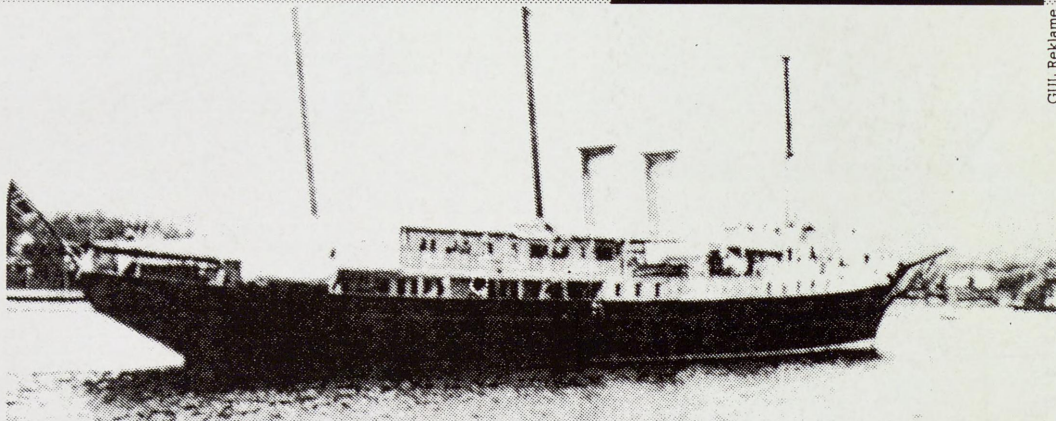
30. Men da han saa det haarde Be
frøtede han og da han bekvudte

Nattevakt

Israel regnet en natten fra solnedgang til soloppgang. Den ble inndelt i tre vakter, hver på fire timer. Første nattevakt varte fra kl. 6 til kl. 10 om kvelden, annen fra kl. 10 til 2 om natten, tredje fra 2 til kl. 6 om morgenen. Etter den romerske okkupasjonen gikk en over til romernes inndeling av natten i fire vaktskift, hver på tre timer.

og tog fat paa ham og sagde til han
Du lidet Trængsel. Gvi tvivlode du?

etter teaterforestillingen

CUL Reklame

Baatreglement

for

Dampskibet

S/y „Prins Olav“

Naar der kommanderes: „Alle mand op til baatens“, skal enhver av besætningen hurtigst mulig begi sig til disse eller følgende fordeling:

<p><i>Forst. 1ste styrmand</i></p> <p>Nr 13 15 17 19 21 23 25</p> <p><i>2. mast / 1ste styrm.</i></p> <p><i>3. mast / 2. styrm.</i></p> <p><i>4. mast / 3. styrm.</i></p> <p>Fører 3. styrmand</p> <p>Nr 7 9 11 13 15 17 19 21 23 25</p> <p><i>5. mast / 4. styrm.</i></p> <p><i>6. mast / 5. styrm.</i></p> <p>Fører</p> <p>Nr</p>	<p><i>Forst. 2den styrmand</i></p> <p>Nr 4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 24 26 28</p> <p><i>7. mast / 1ste styrm.</i></p> <p><i>8. mast / 2. styrm.</i></p> <p><i>9. mast / 3. styrm.</i></p> <p><i>10. mast / 4. styrm.</i></p> <p>Fører 4. styrmand</p> <p>Nr 10 12 14 16 18 20 22 24 26 28 30 32 34 36 38 40 42 44 46 48 50 52 54 56 58 60 62 64 66 68 70 72 74 76 78 80 82 84 86 88 90 92 94 96 98 100</p> <p><i>11. mast / 5. styrm.</i></p> <p>Fører</p> <p>Nr</p>
---	---

Travaljebaot

Fører *Travaljebaot*

Nr *1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100*

Baatoreren har at passe at baatens til enhver tid er i forskriftsmæssig stand.

Livbelter

Til hver ombordværende person gives 1 livbelte. Livbelterne er fordelt saaledes: *200 Decks 150*

UTDRAG FRA VÅR NYE MENY

FORRETTER

Calvadosgravet laksefilet med sikrogn og kryddersalat.

Blåskjellfrikassé med osterssopp i sennep / koriandersaus.

HOVEDRETTER

Limegrillet uer med parmesan-gratinerte lok og ansjospoteter.

Hjorterulade fylt med harefilet Glaserte epler og portvinsaus.

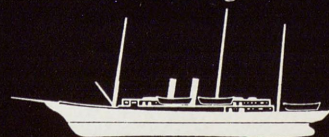
Lammetallerken med fersk lammefilet og rokt bog.

DESSERTER

Sjokoladeisparfait fylt med eggelikor og ristede valnøtter.

Marinerte multer med krumkake, multesorbét og en syltig krem.

Velg blant 25 utsøkte retter, eller vår 4 eller 6 retters gourmetmeny.

**PRINS OLAV
GRILL**
MANDAG - FREDAG

ROYAL GARDEN HOTEL
BESTILLING 73 52 11 00